

## Perlaksanaan Peraturan Adat Dalam Sistem Pentadbiran Tanah Di Negeri Sembilan

NADZAN HARON

Pada dasarnya British sentiasa memberi perhatian terhadap peraturan adat dalam menguatkuasakan sistem pentadbiran tanah yang mereka perkenalkan. Dalam semua urusan pembahagian dan perwarisan harta, (sama ada di India atau di negeri-negeri Melayu) British sentiasa berpandukan kepada adat yang diamalkan oleh mereka yang berkaitan. Dalam pentadbiran tanah masyarakat adat di Negeri Sembilan British bukan saja berpandukan kepada adat dalam urusan pembahagian dan perwarisan bahkan juga dalam apa jua bentuk urusan pindah milik. Pengenalan hakmilik individu dan sistem Torrens<sup>1</sup> telah menggugat konsep hakmilik yang diamalkan di dalam adat. Manakala perkembangan sosial dan ekonomi yang berlaku telah mengubah sikap anggota adat terhadap peraturan adat dalam pengurusan tanah yang mereka miliki. Makalah ini bertujuan untuk melihat cabaran yang dihadapi dan tindakan yang diambil oleh British dalam usaha melaksanakan peraturan adat dalam sistem pentadbiran tanah di Negeri Sembilan.

Peraturan adat membahagikan tanah kepada tiga kategori iaitu tanah pesaka, tanah carian bujang dan tanah carian suami isteri. Tanah pesaka ialah tanah yang diwarisi oleh anggota perempuan dalam sesuatu suku berkenaan. Tanah ini dianggap milik sesuatu suku tertentu. Tanah carian bujang ialah tanah bukan pesaka adat yang dimiliki oleh seseorang anggota adat sama ada lelaki atau perempuan semasa ia tiada beristeri atau bersuami. Manakala tanah carian suami isteri adalah tanah yang diperolehi oleh suami isteri sama ada melalui pembelian atau penerokaan semasa perkongsian hidup mereka. Tanah carian bujang dan tanah carian suami isteri ini akan dikategorikan sebagai tanah pesaka adat apabila tanah berkenaan diwarisi oleh anggota perempuan dalam sesuatu suku berkenaan. Tanah berkenaan juga tertakluk kepada peraturan tanah pesaka adat. Sebaliknya jika tanah berkenaan terus dimiliki oleh anggota lelaki ia tetap kekal kepada peraturan tanah bukan pesaka adat.

Peraturan adat ke atas ketiga-tiga kategori ini adalah berbeza dari segi konsep hakmilik dan perwarisannya. Hakmilik ke atas tanah adat adalah berasaskan hakmilik terhad yang pemiliknya tidak boleh memindahkan hakmiliknya, menjual atau menggadai harta berkenaan melainkan dengan

persetujuan ketua adat dan waris-warisan yang berhak ke atas harta berkenaan. Penjualan dibolehkan bagi tujuan-tujuan yang ditentukan oleh adat dan tatacaranya pula ditentukan oleh peraturan adat mengikut pilihan waris terdekat iaitu dengan memberikan keutamaan mengikut susunan hubungan terdekat:

- a. Keutamaan mestilah diberi kepada waris-warisan ikrah.
- b. Jika tiada waris ikrah yang mahu membeli tanah tersebut peluang dibuka kepada waris bersanak mengikut aturan:
  - i. waris sanak ibu
  - ii. waris sanak datuk
  - iii. waris sanak nenek
  - iv. waris sanak moyang
- c. Jika tiada waris di atas yang mahu peluang dibuka kepada anggota lain dari suku yang sama.
- d. Jika tiada juga yang mahu baharu dibuka kepada anggota perempuan dari suku yang dua belas.

Tanah pesaka tidak dibenarkan dijual atau digadai tanpa syarat-syarat tertentu. Penjualan hanya dibolehkan atas:

- a. keperluan untuk menguruskan kematian.
- b. keperluan untuk menunaikan haji ke Mekah.
- c. keperluan untuk menjaga maruah seperti memperbaiki rumah pesaka yang telah runtuh dan menguruskan perkahwinan anak perempuan yang telah lanjut umur.
- d. keperluan membayar denda bagi kesalahan besar yang telah dilakukan oleh waris lelaki.

Syarat ini adalah bertujuan supaya tanah pesaka tidak berpindah milik kepada suku lain dan untuk menjaga maruah suku.

Konsep hakmilik bagi harta carian bujang dan carian suami isteri pula adalah hakmilik bebas dimana individu yang memiliki harta tersebut adalah bebas untuk melakukan apa jua bentuk transaksi. Bagi tanah carian suami isteri pula sebarang bentuk transaksi yang dilakukan haruslah mendapat persetujuan bersama.

Perwarisan tanah adat adalah berdasarkan kepada waris perempuan terdekat. Perbilangan adat mengatakan:

Harta pesaka turun kepada anak  
 Tiada anak waris ikrah (kedin)  
 Tiada waris ikrah waris bersanak  
 Tiada waris bersanak terpulang kepada suku



Siibu adalah berhak untuk mewariskan hakmiliknya kepada anak-anak perempuannya. Sekiranya ia tiada mempunyai anak perempuan, apabila ia mati tanah pesaka berkenaan akan diwarisi oleh waris ikrabnya. Waris ikrab ialah kakak dan adik perempuan kepada simati. Kiranya si mati tiada mempunyai waris ikrab, sistem perwarisan akan diteruskan kepada waris bersanak yang terdekat seperti susunan iaitu waris sanak ibu, sanak-datuk, sanak-nenek, dan sanak-moyang. Sanak-ibu ialah satu pupu, sanak-datuk ialah dua pupu, sanak-nenek ialah keluarga tiga pupu, dan sanak-moyang ialah keluarga empat pupu. Sekiranya semua waris-waris ini tiada, tanah ini dinamakan 'pesaka pupus'; dan waris lelaki mengikut susunan terdekat berhak menuntut bahagian mereka ke atas tanah tersebut. Mereka tidak boleh mewarisi harta itu, tetapi mereka boleh mengambil hasil tanah tersebut sepanjang hayat mereka atau diserahkan kepada budi bicara ketua adat untuk menyelesaikan, dalam mana tanah itu akan dijual kepada anggota suku. Hasil dari penjualan ini akan dibahagikan kepada waris-waris lelaki yang berhak.

Keadaan dimana tanah pesaka tiada mempunyai waris perempuan pernah berlaku tetapi bilangan kes seperti ini adalah kecil. Sebagai suatu contoh misalnya beberapa lot tanah pesaka seperti EMR. 737 Lot 2951, EMR 738, Lot 2962; EMR. 739 Lot 2963, EMR. 873 Lot 2958 dan EMR 70, Lot 3029 dalam Mukim Sri Menanti. Tanah ini adalah kepunyaan Dara binti Abdullah yang telah meninggal dalam tahun 1945. Sebenarnya Dara mewarisi harta tersebut adalah kerana ketiadaan waris lain. Dara mempunyai seorang anak lelaki dan seorang anak perempuan, tetapi kedua-dua mereka telah meninggal dunia semasa kecil lagi. Setelah Dara meninggal tanah pesaka tersebut tinggal tanpa waris perempuan kecuali tiga orang waris ikrab lelaki. Perintah dari Pemungut Hasil Tanah: tanah itu boleh dijual kerana ketiadaan waris perempuan. Adat melarang waris lelaki mewarisi tanah pesaka, tetapi adat tidak melarang waris lelaki mengambil hasil dari tanah tersebut. Oleh yang demikian tanah itu hendaklah dijual dengan keutamaan diberi kepada anggota perempuan dalam suku tersebut. Dalam pada itu timbul bantahan dari tiga orang anggota suku yang mengaku waris perempuan kepada harta simati tetapi mereka ini tidak dapat menyatakan bagaimana pertalian keluarga mereka dengan Dara. [Sehingga tahun 1977 kes tersebut masih belum selesai].

Contoh ini menunjukkan bahawa pewarisan tanah pesaka mengikut adat itu dalam keadaan tertentu adalah rumit kerana terdapat kesukaran bagi menentukan warisnya. Dalam keadaan seperti ini ketua adat terpaksa menelusur-galur sesuatu keluarga yang menuntut untuk penentuan siapa sebenar waris yang berhak.

Perwarisan tanah pesaka adat adalah berasaskan kepada prinsip samarata, jika waris yang berhak hanya seorang, maka ia akan mewarisi kesemua harta itu. Tetapi jika yang berhak itu lebih dari seorang, harta itu akan



dibahagikan mengikut jumlah yang berhak tanpa memberi keistimewaan kepada sesiapa. Sekiranya simati meninggalkan dua bidang tanah pesaka yang berlainan tempat dan dari segi nilai ekonominya adalah berbeza, pembahagian boleh didasarkan kepada dua cara. Pertama, kedua-dua waris boleh membuat penyelesaian cara muafakat untuk menentukan hak masing-masing. Kedua, jika tiada persetujuan maka tiap-tiap bidang tanah itu dibahagi sama rata.

Adat mengiktiraf pengambilan anak angkat tetapi adat tidak menentukan bahawa dia berhak mewarisi tanah pesaka ibunya. Mengikut adat anak angkat dinafikan sebagai 'waris pesaka'. Oleh itu anak angkat tidak boleh mewarisi harta pesaka tetapi adat membenarkan anak angkat 'diberi' harta termasuk tanah pesaka adat. 'Diberi' adalah merujuk kepada bahagian yang diperuntukkan manakala mewarisi merujuk kepada bahagian yang belum diperuntukkan. Anak angkat yang boleh mendapat hakmilik keatas tanah pesaka adat ialah anak angkat yang telah dikedimkan mengikut istiadat 'perkediman adat dan pesaka'.

Dalam penyelesaian harta pesaka yang akan dilakukan sesudah kematian ibu angkat itu, tanah pesaka yang telah sedia diperuntukkan kepada anak angkat itu akan diberikan menjadi milik anak angkat tersebut. Tanah pesaka simati bahagian lain adalah terpulang kepada waris (sama ada anak simati, waris ikrab atau waris bersanak). Bahagian ini juga boleh 'diberikan' kepada anak angkat simati jika waris sudah pupus atau jika waris yang berhak bersetuju bahagian tersebut diberikan kepada anak angkat berkenaan.

Dalam amalan penyelesaian perwarisan pesaka simati dilakukan seperti berikut:

- a. Lembaga akan menentukan waris-waris yang berhak keatas tanah pesaka simati.
- b. Lembaga akan menyiasat samada simati ada meninggalkan hutang atau tidak. Jika simati ada meninggalkan hutang waris-waris yang berhak keatas tanah pesaka simati itu dikehendaki bersama-sama menyelesaikan hutang simati terlebih dahulu.
- c. Apabila hutang simati telah dijelaskan baharulah tanah pesaka itu dibahagikan sama luas kepada waris-waris tersebut.

Sekiranya waris yang berhak itu tidak mampu membayar hutang simati, Lembaga atas budi bicaranya akan menjual sebahagian tanah pesaka tersebut kadar yang cukup untuk menyelesaikan hutang simati. Jika ada bakinya akan dibahagikan pula kepada waris-waris yang berhak. Tujuannya adalah menjaga nama baik simati dan juga nama baik keturunannya dan anggota suku yang tinggal.

Perwarisan bagi harta carian mengikut peraturan adat adalah juga berasaskan kepada waris terdekat. Sekiranya berlaku perceraian hidup adat



menetapkan bahawa dapatan tinggal, bawa kembali, cari bahagi. Manakala bagi cerai mati harta bawa kembali, dapatan tinggal kepada waris simati. Manakala harta carian, sekiranya suami yang mati tiada meninggalkan anak kesemua bahagiannya terserah kepada isteri, dan sekiranya isteri yang mati tiada meninggalkan anak kesemuanya terserah kepada suami.

Sebaik saja pengenalan sistem birokrasi, Inggeris telah mengenalkan Land Regulations 1887<sup>2</sup> bagi mewajibkan pendaftaran tanah bagi tujuan pungutan hasil cukai dan bagi menentukan tanah yang tidak dituntut. Undang-undang tanah berikutnya ialah General Land Regulations 1889 yang mengiktiraf pemilikan mengikut adat tempatan. Manakala Negeri sembilan Land Enactment 1897 yang diperkenalkan kemudiannya dan juga Land Enactment 1903 mengiktiraf pemilikan individu keatas tanah yang diwarisinya. Pemilik yang terdaftar dianggap mempunyai hak kekal keatas tanah yang terdaftar di bawah namanya. Iaitu hak pindah milik, memajakan, hak menyerahkan dan urusniaga yang lain. Ini adalah bertentangan dengan konsep hakmilik individu keatas tanah yang diwarisinya. Dari segi undang-undang walaupun pada praktiknya pegawai tanah berpandukan kepada peraturan adat dalam urusan tanah milik masyarakat adat namun peruntukan yang terkandung dalam enakmen-enakmen yang terdapat tidak memaksa pegawai tanah mengikut peraturan adat dalam mentadbirkannya.

Perubahan ekonomi dan pembangunan yang berlaku telah mendedahkan tanah milik Melayu kepada transaksi perdagangan. Perkembangan industri getah menyebabkan tanah semakin berharga. Pembukaan ladang di pinggir-pinggir kampung mendedahkan tanah milik Melayu kepada pengusaha ladang yang ingin membeli tanah kampung dan juga sawah untuk tujuan kemudahan mereka.<sup>5</sup> Perkembangan ini mendedahkan tanah milik Melayu kepada dua gejala. Pemilik akan terpengaruh kepada tawaran harga yang tinggi dan akan menjualkannya tanpa menghiraukan peraturan adat. Sekiranya ini berlaku banyak tanah milik Melayu akan terlepas dari tangan mereka.

Undang-undang tanah yang ada didapati kurang mampu mengatasi gejala yang dihadapi samada melindungi kepentingan milik Melayu atau melindungi pihak pemodal. Timbul kesulitan dalam mentadbirkan urusan pindah milik khasnya pindah milik kepada orang luar suku samada Melayu atau bukan Melayu.<sup>6</sup> Untuk mengatasi masalah yang berlaku satu jalan penyelesaian telah difikirkan ketika itu dengan mengkodifikasikan peraturan adat. Oleh itu suatu undang-undang khas telah digubal dalam tahun 1909 dinamakan 'Customary Tenure Enactment'.<sup>7</sup> Enakmen ini memberi kuasa kepada Pemungut Hasil Tanah untuk mencatatkan nama 'Customary Land' ke atas geran dan Rekod Pendaftaran bagi tanah dalam Daftar Mukim yang pada pendapatnya telah ditadbirkan mengikut peraturan adat sejak tanah itu dimiliki. Catatan ini adalah sebagai panduan kepada pegawai tanah; dan merupakan ingatan kepada orang luar yang bercadang untuk membeli atau menerima pegangan gadai tanah milik Melayu.



Seksyen 3 mengatakan tanah yang telah dicatatkan sebagai 'Customary Land', tidak boleh dipindah milik, digadai, atau diwariskan kecuali dengan melalui peraturan adat. Ini bermakna seseorang yang memegang hakmilik tanah adat itu telah ditetapkan oleh undang-undang tertulis bahawa segala urusan pindahmilik samada perwarisan, pemberian atau melalui apa cara jua adalah tertakluk kepada peraturan adat. Pemungut Hasil Tanah hanya boleh melaksanakan transaksi setelah ia berpuas hati dengan keterangan ketua adat yang berkaitan. Sebelum enakmen 1909 ini tidak ada sekatan tertulis bagi menghalang urusan yang bertentangan dengan peraturan adat.

Walaupun tujuan asal undang-undang ini untuk mengekalkan hakmilik orang Melayu keatas tanah mereka, enakmen ini juga bertujuan untuk melindungi orang luar yang membeli atau yang menerima pegangan gadai sebarang tanah adat. Dalam keadaan dimana tanah tersebut terpaksa dijual atau dilelong sekiranya tidak ada waris yang sanggup membeli atau menebus tanah berkenaan selepas tamat tempoh sebulan notis yang dikeluarkan tanah tersebut boleh diberi milik kepada orang luar dan segala hak adat keatasnya adalah terbatal.<sup>8</sup> Pemungut Hasil tanah juga diberi kuasa untuk memadamkan catatan 'Customary Land' yang terdapat pada geran dan Rekod Pendaftaran. Peruntukan ini bukan saja mengelakkan dari sebarang tuntutan yang timbul ia juga adalah menjamin hak pembeli keatas tanah berkenaan.

Enakmen 1909 ini telah dimansuhkan dan digantikan dengan Customary Tenure Enactment tahun 1926. Ini dilakukan kerana dua sebab. Pertama, pada tahun 1913 Negeri-negeri Melayu Bersekutu telah meluluskan Malay Reservations Enactment yang memperuntukkan kawasan simpanan Melayu. Enakmen ini melarang tanah dalam kawasan berkenaan terlepas kepada orang bukan Melayu. CTE 1909 tidak mengandungi peruntukan yang melarang urusniaga tanah adat dengan orang bukan Melayu. Keduanya, pengenalan FMS Land Code, 1926 memerlukan perubahan dalam undang-undang tanah adat. Di bawah Kanun Tanah 1926 semua tanah yang terdaftar dalam Mukim Register diletakkan di bawah sistem Torrens. Dengan ini peruntukan yang melindungi tanah adat perlu disesuaikan dengan kehendak sistem Torrens.

Enakmen tanah adat 1926 ini adalah khas bagi tanah yang telah didaftarkan sebagai 'Customary Land' saja. Ia lebih menjelaskan lagi tentang bidang kuasa ketua-ketua adat dan peraturan adat yang perlu diikuti bersesuaian dengan kehendak Land Code 1926. Enakmen ini juga mengenakan larangan penuh keatas sebarang pindah milik dengan orang luar. Seksyen 7 menjelaskan tanah adat tidak dibenarkan dipindahmilik atau dipajakkan kepada orang luar melainkan anggota perempuan dari mana-mana suku yang dua belas.

Sesungguhnya enakmen ini telah mengekalkan peraturan adat tetapi khas bagi hakmilik yang terdaftar sebagai tanah adat saja. Sebaliknya enakmen ini telah menyekat peraturan adat ke atas tanah adat yang tiada didaftarkan sebagai Customary Land, dan ke atas tanah carian sama ada carian bujang



atau carian suami isteri. Peraturan adat berhubung tanah kategori ini dirujuk oleh pegawai tanah dalam urusan yang berkaitan. Tetapi setelah penggubalan enakman 1926, pegawai-pegawai tanah telah mempersoalkan penggunaan peraturan adat bagi urusan penyelesaian pesaka yang tidak terdaftar sebagai tanah adat. Oleh kerana pegawai tanah ini telah berkhidmat di luar Negeri Sembilan maka mereka beranggapan bahawa peraturan adat adalah khas bagi tanah yang terdaftar tanah adat saja. Manakala tanah yang tidak terdaftar sebagai tanah adat pentadbirannya tidak tertakluk pada peraturan adat dan perwarisannya adalah mengikuti hukum Islam seperti yang dipraktikkan bagi penyelesaian harta anggota masyarakat bukan adat. Pendapat ini menimbulkan kontroversi kerana pakar undang-undang mempunyai takrif yang berbeza.

Terdapat dua kumpulan pentakrifan yang berbeza. Satu kumpulan berpegang kepada peraturan adat hanya bagi tanah yang terdaftar sebagai 'Customary Land' saja. Manakala yang kedua berpegang kepada tanah yang tidak terdaftar sebagai 'Customary Land' tidak semestinya tidak boleh mengikut peraturan adat. Hakim Pedlow dalam kes *Indun binti Mat Zin*. *Haji Ismail bin Musa & Ors*<sup>10</sup> enggan mengikut peraturan adat kerana tanah yang dipertikaikan tidak terdaftar sebagai 'Customary Land'. Hakim Mudie dalam kes *Kutai Taensah*<sup>11</sup> juga tidak mengikut peraturan adat walaupun tanah yang dipertikaikan adalah tanah carian suami isteri. Hakim Cussen dalam *Re Haji Mansur dec.*<sup>12</sup> berpendapat:

*a living body of customary law cannot be destroyed by a written law except by express declaration or by necessary implication ... The analogy from English law of the effect of a statute on the Common Law is, I think, applicable, and there is clear authority that a statute does not override or displace the Common Law except by express declaration or necessary implication. The effect of the CTE reviewed and examined by these accepted canons of construction is, in my opinion, in the case of 'Customary Land' as defined, to replace in whole or in part the unwritten law of the custom by the written law of the Enactment; but this applies only to 'Customary Land'.*

*But as regards land subject to the custom in respect of which Mukim Registers have not been endorsed, the customary law still applies and should be given effect to.*

Beliau berpendapat bahawa tidak mungkin dalam sesuatu adat itu terdapat dua amalan sistem perwarisan tanah yang berdasarkan kepada adat dan berdasarkan kepada hukum Islam. Pendapat ini ada benarnya dalam takrif adat harta carian kerana lambat laun apabila diwarisi oleh wanita adat harta itu akan dikategorikan sebagai tanah adat.



Lebih rumit lagi apabila timbulnya masalah pentakrifan 'personal law' bagi anggota masyarakat adat. Terdapat pertakrifan yang berbeza sama ada di kalangan pegawai tanah atau kalangan mereka yang pakar tentang undang-undang. Umpamanya dalam Re Haji Pais dec.<sup>13</sup> tahun 1928. Haji Pais Bin Ujang telah mati di kampung Ulu Parit, Mukim Terachi, meninggalkan tiga bidang tanah iaitu: EMR 1727 (4 ekar), carian bersama isteri pertama; EMR 1307 dan tanah No. 937/26 (kedua-dua bidang berjumlah 5 ekar), carian bersama isteri kedua. Simati meninggalkan seorang isteri bernama Ejah bersama seorang anak perempuan berumur enam tahun, dan seorang lagi anak perempuan bernama Darah iaitu, anak dari perkahwinan dengan isteri yang pertama. Ejah menuntut satu pertiga dari harta simati untuk bahagiannya dan satu pertiga lagi untuk anaknya. Darah menuntut semua harta tersebut. Simati juga mempunyai seorang adik lelaki tetapi beliau tidak membuat sebarang tuntutan. Pemungut Hasil Tanah telah memberikan perintah bahawa tanah-tanah tersebut tidak dicatatkan sebagai 'Customary Land', oleh itu pembahagian tidak tertakluk kepada hukum adat. Pegawai itu mengeluarkan perintah supaya tanah-tanah itu dibahagi mengikut hukum Islam. Setelah mendapatkan nasihat Kadhi, pembahagian dibuat seperti berikut;

EJAH .... 3/12 bahagian

Ejah sebagai trustee kepada anak perempuan ... 4/12 bahagian.

DARAH ... 4/12 bahagian

ADIK LELAKI .... 1/12 bahagian

Darah tidak berpuashati atas pengadilan ini dan telah mengemukakan rayuan kepada mahkamah awam menuntut semua bahagian EMR 1727 iaitu, harta carian Haji Pais bersama ibu Darah menurut peraturan adat. Hakim Burton memberikan pengadilan, bahawa tanah carian Hj. Pais bersama isteri pertama diwariskan keseluruhan bahagian tersebut kepada Darah, dan EMR 1307 dan tanah No. 937/26 diwariskan kepada Ejah dan anaknya. Burton memberikan pengadilan tersebut berdasarkan keterangan saksi iaitu keterangan dua orang ketua adat yang mengatakan EMR 1727 adalah 'carian suami-isteri' Hj. Pais bersama ibu Darah. Mengikut peraturan adat, harta carian suami-isteri dibahagi berdasarkan mati bini pulang pada laki, mati laki pulang pada bini. Bagi kes tersebut ibu Darah telah meninggal, EMR 1927 terpulang kepada Hj. Pais. Kematian Hj. Pais harta itu seharusnya diwariskan kepada anak perempuannya bersama isteri pertama iaitu Darah. Begitu juga tanah EMR 1307 dan tanah No. 937/26, kedua-dua bidang tanah itu adalah carian Hj. Pais bersama isteri kedua iaitu Ejah, mengikut peraturan adat tanah-tanah tersebut diwariskan kepada Ejah dan anaknya. Penghakiman Hakim Burton ini adalah mengikut hukum adat.

Kes ini menimbulkan suatu perbincangan hangat di kalangan pegawai-pegawai British. Mereka mempersoalkan samada sah atau tidak perwarisan



harta masyarakat adat yang tiada catatan sebagai 'customary land' pada geran dan Daftar Mukim dibahagikan mengikut peraturan adat. Mereka juga mempersoalkan tentang kekaburan seksyen 25 CTE yang mengatakan 'nothing in this Enactment contained shall affect the distribution of the estate, not being customary estate, of any deceased person ...'. Burton berpendapat bahawa Pemungut Hasil Tanah berkenaan gagal mempertimbangkan seksyen 25 yang kabur itu. Tambahnya lagi dalam sesuatu penyelesaian perhatian harus diberi berdasarkan kepada 'personal law' seseorang itu; kemudian pastikan siapakah yang akan berhak mengikut undang-undang tersebut. Jikalau persetujuan di kalangan pihak yang membuat tuntutan tidak dicapai maka Pemungut Hasil Tanah mestilah mewariskan harta-harta itu mengikut peraturan perwarisan yang telah diamalkan oleh tuan tanah yang telah mati itu.

Burton mengatakan bahawa Pemungut Hasil Tanah berkenaan mengtakrifkan seksyen 25 berdasarkan kepada peruntukan di bawah seksyen 10 CTE 1909, iaitu 'apabila tanah adat telah berpindah milik kepada orang bukan adat, tanah itu tidak tertakluk kepada adat lagi, dan catatan 'Customary Land' yang terdapat dalam Daftar Mukim dan juga dokumen hakmiliknya hendaklah dibatalkan'. Undang-undang mengatakan tanah yang telah dibatalkan catatan 'Customary Land' pada gerannya, tanah itu tidak boleh ditadbirkan mengikut peraturan adat. Tetapi undang-undang tidak mengatakan tanah yang tidak terdapat atau belum didaftarkan 'Customary Land' tidak boleh ditadbirkan berdasarkan pada peraturan adat. Adat adalah untuk manusia, adat berhubung dengan tanah adalah kerana orang yang memilikinya tertakluk kepada adat. G.H. Nash dalam membuat perintah adalah berdasarkan kepada prinsip 'Law follows the land'. Oleh kerana tiada terdapat catatan 'Customary Land' pada geran tanah tersebut maka beliau enggan membuat perintah berdasarkan kepada hukum adat. Sebaliknya beliau mentakrifkan 'personal law' mereka yang terlibat adalah hukum Islam. Bagi Burton, beliau membuat pengadilan berdasarkan kepada prinsip 'Law follows the person', pembahagian dibuat mengikut hukum adat kerana pemilik asal, 'appellant' dan 'respondent' kesemuanya adalah anggota masyarakat adat.

Kesan dari perkembangan kes ini menyebabkan pindaan enakmen telah dibuat iaitu 'Negeri Sembilan Enactment No. 1 of 1930'. Enakmen ini telah menjelaskan sekiranya tanah dalam Daftar Mukim direkodkan dengan perkataan 'Customary Land' tanah itu adalah tertakluk kepada peraturan adat. Jika terdapat catatan 'non-customary' tanah itu ditadbirkan di bawah Probate and Administration Enactment.<sup>14</sup>

Pindaan ini menerangkan bahawa catatan 'customary land' bagi tanah-tanah yang terdaftar dalam Daftar Mukim boleh dibuat dalam dua kes - pertama, dengan bukti bahawa tanah itu dimiliki melalui peraturan adat dan nama pemiliknya anggota adat yang perempuan. Ini bermakna harta carian yang telah diwariskan kepada generasi perempuan boleh dipertimbangkan



untuk dicatatkan dan seterusnya tertakluk kepada peraturan adat. Kedua, bagi tanah-tanah yang telah diberikan oleh kerajaan kepada anggota perempuan pada mana-mana suku, geran tanah tersebut boleh dicatatkan dengan perkataan 'customary land' jika pemilik tersebut memberi persetujuan kepada Pemungut Hasil Tanah untuk berbuat demikian.<sup>15</sup>

Pindaan kedua keatas CTE 1926 dibuat dalam tahun 1932 iaitu pada seksyen 2 dan seksyen 15. Pindaan pada seksyen 2 dibuat bagi mengatasi beberapa maksud yang kurang jelas. Seksyen 2A, adalah berhubung dengan tanggungjawab Undang/Penghulu dalam soal perlantikan ketua-ketua adat yang diperlukan untuk memberi keterangan dan pendapat dalam kes-kes penyelesaian tanah pusaka sekiranya ketiadaan lembaga suku tanah berkenaan. Pindaan atas seksyen 15 dilakukan bagi penjelasan perkara berhubung dengan tatacara rayuan dan anggota yang menduduki badan Jemaah Rayuan. Bidang kuasa badan ini ada dijelaskan dalam peruntukan tersebut. Sebelum ini keputusan badan ini adalah muktamad tetapi dalam pindaan yang dibuat kiranya sesuatu kes tanah adat tidak dapat diselesaikan oleh badan tersebut, ianya akan dibawa kepada Majlis Negeri dimana keputusan Majlis tersebut adalah muktamad.

Dalam tahun 1936 Kanun Tanah dan undang-undang CTE telah dikaji semula demi untuk mewujudkan suatu undang-undang tanah yang lengkap. Hasil dari kajian ini beberapa peruntukan dalam kanun tanah telah diperkenalkan, iaitu 'Land Code' 1936 Cap. 138. dan CTE Cap. 215. Semua peruntukan dalam CTE 1926 serta pindaan-pindaan 1930, 1932 dan 1934 dikekalkan ke dalam suatu statut yang dikenali sebagai 'Customary Tenure Enactment' Chapter 215 of the Revised Laws of the FMS 1936. Undang-undang CTE ini dikuatkuasakan keatas pentadbiran tanah adat hinggalah ke hari ini. Di dalam Ordinan Penyelesaian Harta Pusaka kecil 1955 dijelaskan bahawa penyelesaian perwarisan tanah adat adalah mengikut peraturan adat di bawah Bahagian III 'Special Provisions to Negri Sembilan'.

Peraturan adat tentang tanah adalah peraturan yang tidak tertulis. Perlaksanaannya dalam sebarang transaksi tanah adalah atas budibicara pegawai tanah yang menguruskannya. Kedudukan peraturan adat sehingga tahun 1909 tidak terjelas dalam undang-undang tanah yang diperkenalkan. Customary Tenure Enactment 1909 dan 1926 telah mengkodifikasikan adat dalam undang-undang moden. Namun yang terkandung adalah khas bagi tanah yang terdaftar sebagai tanah adat saja. Manakala bagi tanah yang tiada didaftarkan sebagai tanah adat tidak pula bererti bahawa peraturan adat diketepikan. Sama ada peraturan adat digunakan adalah bergantung kepada pihak yang menuntut dan takrif 'personal law' hakim yang mendengarnya. Dari rekod yang terdapat kes tuntutan tanah yang tiada terdaftar sebagai tanah adat ada yang diselesaikan mengikut peraturan adat dan tidak kurang pula yang berpandukan hukum Islam. Oleh kerana peraturan adat berhubung harta carian ini tidak tertulis ia sentiasa tercabar oleh perubahan sosial dan



ekonomi yang sentiasa berlaku dan semakin diketepikan oleh masyarakat yang mendukungnya.

Begitu juga peraturan adat tentang hak suami isteri keatas harta. Oleh kerana peraturan ini tidak tertulis kuatkuasanya tergantung kepada mereka yang terlibat dan mahkamah yang mendengarnya.<sup>16</sup> Walaupun peraturan adat tentang harta carian laki-bini ini tidak diperundangan seperti peraturan tentang tanah adat, pegawai tanah dan juga mahkamah sering merujuk kepada peraturan adat sebagai panduan. Tanah carian laki-bini adalah kepunyaan bersama suami isteri dan sebarang urusan pindah milik mestilah atas persetujuan bersama.

Dalam kes di *Rembau Minah v. Mat Dahan*,<sup>17</sup> beberapa lot tanah carian laki-bini adalah terdaftar di bawah nama sisuami. Sisuami membuat urusan penjualan dan bercadang membawa lari wang berkenaan. Isteri mengetahui tujuan suami dan membuat permohonan kepada Pemungut Hasil Tanah supaya harta-harta berkenaan didaftarkan bersama di bawah namanya. Setelah merujuk kepada Pesuruhjaya Tanah, Pemungut Hasil Tanah telah memindahkan separuh dari bahagian harta itu di bawah nama isteri. Pada pendapatnya, 'If an undivorced women cannot claim her half share of tanah carian then it would seem that unscrupulous husbands can reduce the adat of carian to a farce by selling whenever and to whomever they please without reference to wives'.

Dalam kes *Re Munap and Salleh*,<sup>18</sup> tiga lot harta carian laki-bini terdaftar di bawah nama suami. Suami isteri ini mempunyai dua orang anak. Kematian siisteri suami telah berkahwin lain dan sisuami telah memindahkan milik tanah tersebut kepada ibunya sendiri. Kakak simati telah menuntut separuh bahagian keatas harta-harta tersebut sebagai pemegang kuasa kepada dua anak simati yang tinggal. Pemungut Hasil Tanah telah meluluskan tuntutan itu kerana mengikut peraturan adat kedua-dua anak simati adalah waris kepada harta bahagian ibunya. Adat juga menetapkan kakak simati adalah bertanggungjawab keatas anak-anak adik perempuannya yang meninggal.

Sesungguhnya sikap anggota adat terhadap adat itu sendiri telah menyebabkan peraturan adat tentang pentadbiran tanah semakin diketepikan. Perubahan sikap ini juga adalah faktor utama mengapa tanah pusaka adat kekal statik. Perubahan sikap ini adalah kesan dari perubahan sosial dan ekonomi yang berlaku. Perkembangan industri getah menyebabkan harga tanah semakin naik dan ini membawa kecenderungan kepada pemilik tanah enggan mendaftarkan tanah yang mereka warisi sebagai tanah adat kerana mereka tidak mahu tertakluk kepada sebarang sekatan keatas urusan niaga hakmilik mereka.<sup>19</sup>

Perkembangan pelajaran khasnya pelajaran ugama turut mengubah sikap anggota adat terhadap peraturan adat itu sendiri. Ini diperkuatkan lagi dengan tertubuhnya institusi kadhi dalam setiap daerah dan kemudiannya



pada tahun 1950 institusi Majlis Ugama Islam. Pada tahun 1883 misalnya ketetapan telah diambil bahawa harta simati dalam luak Sungai Ujong tidak seharusnya diwarisi oleh anggota perempuan, tetapi hendaklah diserahkan kepada waris yang berhak seperti yang ditentukan oleh hukum Islam.<sup>20</sup>

Pada tahun 1951, berlaku krisis adat dimana Biro Hal Ehwal Ugama UMNO Rembau telah menentang peraturan adat tentang tanah pesaka yang dianggap bertentangan dengan hukum Islam. Mereka yang menyokong peraturan berkenaan dianggap sebagai melakukan dosa dan akan bertanggungjawab kepada Allah pada hari kiamat nanti. Tindakan ini menyelar adat dan merupakan suatu perubahan sikap yang radikal.

### NOTAKAKI

<sup>1</sup> Sistem Torrens ialah suatu sistem pendaftaran yang menjamin hakmilik individu ke atas tanah yang terdaftar di bawah namanya. Untuk bacaan lanjut lihat James Edward Hogg, *Registration of Titles to Lands Throughout the Empire, A Sequel to the Australian Torrens Systems*, (London : 1920).

<sup>2</sup> Di bawah Land Regulations 1887, Pendaftaran tanah telah dibuat tetapi tidak jelas tentang kedudukan tanah dan keluasannya. Lihat Malay Grants Book, No. 1-47, Pejabat Tanah Kuala Pilah.

<sup>3</sup> Lihat, J.M. Gullick, 'Sungei Ujong', *JMBRAS*, 22 (1949), p. 41.

<sup>4</sup> S 35 Land Enactment 1897 dan S 33 Land Enactment 1903.

<sup>5</sup> Lihat E.N. Taylor, 'Aspects of Customary Inheritance in Negeri Sembilan', *JMBRAS*. No. 145 (1948), h. 31. Untuk perbincangan lanjut tentang gejala ini lihat Lim Teck Ghee, *Peasants and Their Agricultural Economy in Colonial Malaya 1974-1941*, (Kuala Lumpur: (1972).

<sup>6</sup> Lihat E.N. Taylor, 'Aspects of Customer Inheritance in Negeri Sembilan, h. 51. Lihat juga memorandum Winstedt kepada Chief Secretary tentang pengalamannya dalam mentadbirkan tanah orang melayu semasa bertugas sebagai Pegawai Daerah Kuala Pilah dalam tulisan Taylor, *ibid.*, h. 68.

<sup>7</sup> Customery Tenure, Enactment No. 17 of 1909.

<sup>8</sup> S 4, S 6 dan S 7, Customary Tenure Enactment 1909.

<sup>9</sup> Schedule B., customery Tenure Enactment (Cap. 215). Suku yang dimaksudkan ialah Biduanda (Waris dan Dagang), Batu Hampar, Sri Melenggang, Tanah Datar, Sri lemak, Mungkal, Tiga Batu, Tiga Nenek, Paya Kumbuh, Anak Melaka, Anak Achih dan Batu Belang.

<sup>10</sup> FMSLR, 1937, h. 89.

<sup>11</sup> FMSLR, 1933-34, 304; MLJ(3) 1934, h. 251.

<sup>12</sup> FMSLR, 1939, h. 73; MLJ (9) 1940, h. 110.

<sup>13</sup> Kes tahun 1928 dilaporkan dalam Taylor, 'Inheritance in Negeri Sembilan', h. 57.

<sup>14</sup> Section 179 dan 173 (f) Probate and Administration Enactment menjelaskan bahawa 'personal law' yang digunakan adalah 'personal law' simati.

<sup>15</sup> Pindaan 4 (i), (ii) dan (iii), Customary Tenure Enactment (Cap. 215).



<sup>16</sup> Lihat Hasmah binti Omar v, Abdul Jalil, *MLJ* (24), 1958; dan kes-kes yang dilaporkan dalam E.N. Taylor, 'The Customer Law Of Rembau', *JMBRAS* 7 (1929), Napsiah Samat, h. 83; Abdullah Awa, h. 118; Limah Lateh, h. 88; dan Peah Pekih, h. 117.

<sup>17</sup> Dlaporkan dalam David S.Y. Wong, *Tenure and Land Dealings in the Malay States* (Singapore: 1975), h. 501.

<sup>18</sup> Ibid., h. 506-507.

<sup>19</sup> Untuk statistik dan perbincangan lanjut tentang kesan perkembangan ekonomi lihat M.G. Peletz, *Social History and Evolution in the Interrelationship of Adat and Islam in Rembau, Negeri Sembilan*. Paper No.27, Institute of Southeast Asian Studies, 1981, h. 32-37.

<sup>20</sup> Sungai Ujong State Council Proceedings, 27 April 1893.